

Política i religió: el paper dels missioners en la desestructuració del sistema matrimonial tiv

José Maria Ortuño Aix

L'organització social tiv de Nigèria estava constituïda, a l'època precolonial, per llinatges patrilineals i, a la vegada, per un sistema d'aliances entre ells basat en el matrimoni per intercanvi de germanes; donat que aquest sistema dificultava l'acció evangelitzadora de les missions protestants, aquestes van aconseguir que el govern britànic abolís la institució matrimonial tradicional i facilités la ruptura generacional entre pares i fills, la qual cosa va provocar una forta desestructuració social amb greus repercussions en tots els àmbits.

The social organization of the Tiv in Nigeria was constituted in the precolonial period of patrilineal lineages and, at the same time, a system of alliances between them based on the matrimonial exchange of sisters. Given that this system complicated the evangelical activities of Protestant missionaries, the latter convinced the British government to abolish traditional matrimonial institutions and facilitated the generational rupture between parents and children, which provoked a powerful social destructuretion with grave repercussions in every domain of life.

«Si algú ve cap a mi i no m'estima més que el seu pare, la seva mare, l'esposa, els fills, els germans i les germanes, i fins i tot la seva pròpia vida, no pot ser deixeble meu.»
(Lluc 14:26)

Un dels passatges dels evangelis que pot intrigar més el lector és, probablement, el que es reproduïx més amunt, de Lluc, en el qual Jesucrist demana als seus deixebles que renunciïn a la seva família. L'exegesi catòlica assenyalà que aquest passatge indica el principi que "s'ha de preferir Crist sobre totes les coses"; tanmateix, ens podem preguntar per què va ser necessari especificar que fossin els familiars més directes, especialment els pares, els que s'han d'abandonar. Pot ser que aquest passatge indiqui que la conversió exigeix el rebuig de la família? Aquest precepte pot resultar paradoxal, si es té en compte que l'Església defensa la família i tots els valors que s'hi associen, però té sentit quan es té en compte el context evangelitzador, és a dir, el moment en el qual la institució encara no s'havia consolidat i s'intentava imposar sobre altres valors oposats.

En aquest assaig ens proposem mostrar la manera com les missioneres de l'Església Reformada Holandesa van contribuir en la tasca de destruir l'organització social dels tivs de Nigèria i van facilitar, d'aquesta manera, el projecte de dominació colonial del Govern britànic. Veurem que, en efecte, perquè les missions guanyessin adeptes, va ser necessari que els tivs trenquessin els vincles paternals i de llinatge, ja que la institució familiar era l'obstacle principal que els missioners havien de superar en la seva tasca evangelitzadora.

I

El principi general que proposem de partida podria formular-se de la manera següent: qualsevol evangelització que vulgui tenir èxit necessita que els evangelitzats trenquin els seus vincles personals, que "renunciïn a tot allò que estimen", si estan connectats a altres creences religioses que no siguin les que vol imposar l'evangelitzador. Implantar una nova religió sempre significa destruir-ne una d'antiga, i si, com sol passar, es troba imbricada amb altres institucions de la societat, aquestes institucions també s'han d'eliminar.

La ruptura de l'evangelitzador amb els seus pares es produeix quan intenten retenir-lo al si de la cultura materna. Quan succeeix això, s'exigirà a l'evangelitzador que tingui una actitud irrespectuosa i rupturista cap a ells; mentre tant els missioners intentaran influir en les autoritats per garantir que sigui així, mitjançant arguments com ara que defensen el lliure albir i els interessos dels més desprotegits. Podem dir que els missioners van fer gala d'un "altruisme interessat", tot presentant la cristianització com un sinònim de civilització i modernització.

Això que assenyalarem es pot observar amb claredat en les polítiques colonials europees aplicades a les societats africanes i a les d'altres continents. D'altra banda, les autoritats colonials es van saber beneficiar dels missioners quan van comprovar que els seus interessos coincidien, ja que per imposar el domini públic i social necessitaven una estratègia que no s'acontentés només amb la creació d'una nova ad-

Cap de terracota tiv, anomenat atsuku, en el qual podia habitar un esperit

ministració. Qualsevol sistema nou de dominació exigeix un desarrelament de tot el que és antic, i precisament és això el que feia coincidir els ideals polítics colonials amb els interessos religiosos dels missioners.

Com a exemple de l'"altruisme interessat" al qual hem fet referència, la missionera Eva S. Watt assenyalava, l'any 1939, que a Nigèria els malalts havien d'assistir a missa abans que els atenguessin els metges (Watt, 1938: 95), perquè era més urgent "guarir l'ànima que el cos". D'altra banda, molts missioners no van dubtar a utilitzar la coacció física quan en van tenir l'oportunitat, per tal d'obtenir el mateix resultat. Per exemple, alguns recorrien a una manera peculiar de santificar els sants, utilitzaven un fuet per obligar els nadius a abandonar els camps i a assistir a missa.¹

1. Els càstigs físics que els missioners infligien als grans en presència dels més joves no eren estranys en les pràctiques missioneres de totes les confessions. El missioner protestant Rubingh i l'historiador Makar parlen del cas d'un missioner (de la congregació de Rubingh) que obligava els tivs, a cops de fuet, que deixessin de treballar els diumenges i assistissin a la celebració de la missa (Makar, T. 1994: 167; Rubingh, E. 1969: 121); entre els evuzoks de Camerun (Mallart, Ll. 1996: 77).

El domini polític anglès sobre la zona del tiv (actual Nigèria aproximadament) fou un element de primer ordre per introduir les practiques occidentals. Fotografia: el capità G. C. Denton, secretari colonial de Lagos, rep de mans del rei Ado la sobirania del territori controlat per l'Imperi Britànic des del 1891 a l'actual Nigèria.

II

A la societat tiv, el control social que exercien les generacions més grans sobre les més joves s'aconseguia mitjançant institucions que pertanyien a l'àmbit del parentiu, i de rituals vinculats amb aquestes institucions. La institució matrimonial tiv es basava en l'intercanvi de germanes, tal com es diu en un article anterior (Ortuño, 2004). Perquè un noi tiv es pogués casar necessitava que el seu pare, o el cap del llinatge al qual pertanyia, li assignés una de les seves "germanes" per oferir-la al seu futur cunyat a canvi d'una muller. D'altra banda, perquè un home pogués aconseguir un emblema ritual important (*akombo*) i fomentar amb aquest emblema la fertilitat del seu grup i la protecció vers els atacs de la bruixeria, era necessari que fos descendent d'avantpassats que haguessin practicat aquest intercanvi matrimonial durant tres generacions (és a dir, pare, avi i besavi). En resum, només un home que fos fill d'un matrimoni per intercanvi i que posseís grans emblemes rituals (*akombo* o *tamen*) podia arribar a ser realment "algú" amb dret a participar a les assemblees (*jir*) nocturnes en les quals es decidien les coses veritablement importants.

El matrimoni per intercanvi també assegurava l'obtenció d'una nissaga nombrosa, ja que, si una dona tenia pocs fills, el seu marit podia reclamar una part de la nissaga de la germana que s'havia lliurat a canvi seu. Aquesta redistribució de la nissaga assegurava que cap llinatge hi sortís perdent, amb el matrimoni, i, per tant, ningú tingués cap "deute" amb ningú.

Amb l'intercanvi matrimonial s'asseguraven, a més a més, dos objectius. En primer lloc, l'establiment de xarxes d'aliança que s'estenien al llarg de tot el territori tiv i unien uns llinatges amb els altres. En segon lloc, i no per això menys important, el control social dels grans sobre els joves, ja que els grans eren els encarregats d'adjudicar les "germanes" als joves perquè contraguessin matrimoni, de manera que si no respectaven les institucions i els costums tradicionals, se'ls podria prohibir contraure matrimoni.

S'ha de tenir en compte, d'altra banda, que el matrimoni per intercanvi contribuïa a la creació de la identitat tiv, ja que la societat era profundament endogàmica. Com que era necessari l'intercanvi de "germanes", els tiv només es podien casar amb altres tiv; d'aquesta manera anaven dibuixant, per mitjà de la política matrimonial, el contorn de la identitat del grup, la seva "tivitat". No obstant això, a les zones frontereres, els homes (però no les dones) podien contraure matrimonis secundaris amb dones d'altres tribus adjacents amb el pagament del "preu de la núvia", la qual cosa va contribuir a la consolidació de l'expansió dels tiv per la vall del riu Benue, ja que, com que

2. De la secretaria de les províncies del nord al resident de la província Muri, 26/1/1914, National Archives of Kaduna (NAK) SNP17 19416/2

3. Del resident de la província Muri a la secretaria de les províncies del nord 8/3/1914, NAK SNP 17 19416/3 § 10

El contacte entre Occident i les cultures africanes significà l'inici d'un profund procés de desestructuració per a les poblacions autòctones. Fotografia: pintura del Palau de Behanzin (Abomey).

es tractava de societats patrilineals, la nissaga d'aquests matrimonis pertanyia als pares, és a dir, als tivs (Bohannon, 1957: 2; East, 1939: 21 nnp; Fardon, 1984).

III

Quan els britànics van arribar al país dels tivs, els va encuriosir molt aquesta institució matrimonial que es basava en l'intercanvi de germanes. El 1914, el tinent governador de les províncies del nord de Nigèria va escriure a C. F. Rowe, resident de la província Muri (de la qual els tivs formen part administrativament), que "havia sentit dir... que si un home munshi [tiv, en llengua hausa] no té germana, està en una situació molt difícil per trobar muller...".² La resposta de Rowe va indicar clarament que, en aquests moments inicials de domini britànic, els anglesos no es plantejaven cap tipus d'intervenció en el que consideraven que pertanyia al dret privat. Rowe va recordar al tinent governador que, feia uns anys, algú havia suggerit la possibilitat que els oficials britànics enviats a l'Àfrica Oriental "s'emportessin les seves germanes per proporcionar mullers a companys oficials."³ I va acabar exclamant amb humor que els britànics tampoc estaven tan avançats com creien.

La situació, tanmateix, no va trigar gaire a canviar. Tot i que els missioners van començar a aplicar mètodes més expeditius per trencar l'antic control social,⁴ aviat en van buscar d'altres que fossin més subtils i "civilitzats", com veurem de seguida. El 1925 hi va haver a Lagos un conflicte sobre la tutela d'uns nens orfes de pare. Les auto-

ritats natives van atorgar a la família del pare la tutela dels nens, però els missioners van demanar la intervenció del Govern, ja que la mare pertanyia a les missions, i "amb ella els nens podrien anar a l'església i a l'escola".⁵ Aquest incident aparentment simple va originar un procés que va culminar amb la prohibició del matrimoni tradicional dels tivs; com diria uns anys més tard l'oficial J. P. Smith, "a tot arreu succeeix que, quan un matrimoni es dissol, els fills s'han de separar d'un dels pares".⁶

El president de l'Església Reformada Holandesa (DRCM), M. A. Malherbe, va aprofitar l'interès de l'administració colonial pel que fa a la tutela dels nens per assenyalar que "cap dels diferents tipus de matrimoni que existeixen entre els mushis s'adapta als principis cristians".⁷ El problema no era que els matrimonis tivs s'adaptessin o no als principis cristians, ja que, com va comentar més tard un oficial anglès, "no és obvi perquè havien de fer-ho".⁸ E. S. Pembleton, resident de Benue, va assenyalar al cap d'uns anys que el que realment es debatia era la "convivència [per als missioners] de l'emancipació de les

4. Si els ancians castigaven els joves cristianitzats per faltar el respecte als objectes rituals, es podien trobar amb la fustigació pública per part dels missioners, com va ser el cas que es va recollir al lligall amb el títol "Assalt sobre alguns ancians d'Owo de l'àrea Idolo (divisió Udi)" del 2/1/1938, NAI CSO 26 26208/s11); si bé és cert que el responsable, el pare Hansen, el van amonestar els seus superiors de l'Església catòlica romana.

5. "Història de la controvèrsia que va portar a la prohibició el 1927 dels matrimonis per intercanvi a la tribu Tiv", NAK MAKPROF 337/1

6. De J. P. Smith, oficial del districte, al resident de la província Benue, 1928, NAK MAKPROF 337/44

7. De M. A. Malherbe al resident de la província Benue, 19/8/1925, NAK MAKPROF 337/6

8. Del resident de la província del Benue al secretari de les províncies del nord, 1/5/1933, "Consells Tivs, Reunió Combinada: Costums matrimonials Tivs", National Archives of Ibadan (NAI) CSO 26/3 26207/48

*Estatuetes de fusta del santuari
dedicat al déu del yoruba
Shango a Ede (Nigèria): rei del
llamp i dels ferrers.*

dones i dels joves que estan sota el control o dependència dels caps de família".⁹ Un dels missioners, que posteriorment va ser el president de la DRCM, assenyalava, efectivament, que "la dona i els seus drets no semblen fonamentals: el seu desenvolupament, la seva esfera d'influència, la seva feina, la seva emancipació".¹⁰

Com dèiem més amunt, la institució de l'intercanvi matrimonial era una peça clau del control social, ja que per gaudir del dret a casar-se s'havien de complir les obligacions filials. Això ho va entendre a la perfecció un dels oficials que coneixia més bé la cultura tiv, Kenneth Dewar, quan va escriure que "amb el sistema d'intercanvi, un jove, sempre que tracti amb respecte els més grans i compleixi les obligacions consuetudinàries... té gairebé segur que aconseguirà una muller

a una edat raonable".¹¹ Però els missioners buscaven precisament el contrari, que les noves generacions tinguessin la possibilitat de deixar de complir les obligacions filials sense que se'ls castigés per fer-ho. Si ho haguessin aconseguit, haurien fet un gran pas en la seva tasca evangelitzadora, que no acabava de prosperar.

Quan els joves s'apartaven dels més grans i s'acostaven als missioners, la majoria de vegades amb la intenció de promocionar-se socialment gràcies a l'educació adquirida, perdien els drets i se'ls feia molt difícil accedir al matrimoni. Malherbe va exposar la seva preocupació al resident de Benue, en un informe, on li explicava que els nois cristianitzats havien d'"escollir entre el baptisme o el matrimoni, perquè en les circumstàncies actuals és impossible fer les dues coses".¹²

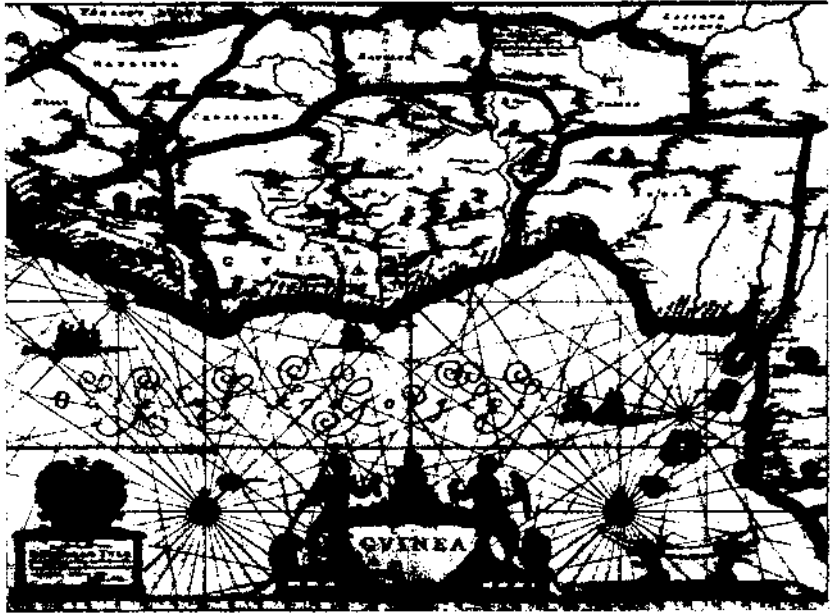
9. Del resident de la província del Benue al secretari de les províncies del nord, 1/5/1933, NAI CSO 26/3 26207/48; entre els evozuku, explica Ll. Mallart que "en els sermons, els missioners animaven aquestes ruptures i reclutaven totes les dones i noies que podien. Aquesta forma d'apostolat no va ser possible sense generar conflictes

Mapa de l'atlas *Theatrum Mundi* del geògraf holandès Willem Janszoon Blaeu (1571-1638), en el qual es pot veure la costa del golf de Guinea –en el centre, actuals Nigèria i Ghana– la qual patí, de manera significativa, la duresa del domini europeu en molts aspectes de l'existència de les seves poblacions.

Aquest era el motiu pel qual el president de la DRCM “desitjava saber si el Govern estava disposat a fer alguna cosa respecte aquest assumpte”.¹³

Segons el criteri d'un dels oficials més autoritaris, el capità Feasey, sí que era necessari que el Govern “fes alguna cosa concreta”, ja que creia necessària la feina dels missioners en els àmbits de la sanitat i l'educació. La solució a la demanda dels missioners de la DRCM, segons el seu parer, consistiria a substituir el matrimoni per intercanvi per un altre basat en el “preu de la núvia”, de tal manera que els joves poguessin “comprar” les mullers a canvi de diners. Feasey sabia que aquesta opció aniria en contra dels caps de llinatge, ja que “han perdut del llogaret un home jove i li donen una noia perquè faci un intercanvi matrimonial, per tant, també la perdran a ella sense obtenir cap benefici de la transacció”.¹⁴ Feasey aconsellava que el Govern fes aquest pas “si acceptem que la DRCM està fent una bona feina”, ja que “els joves no continuaran a la Missió si no poden aconseguir mullers”.

L'escull principal amb el qual es trobaven les autoritats britàniques era el govern indirecte (*indirect rule*), que ells mateixos havien instaurat a tots els seus territoris, i que consistia en el Govern per mitjà dels “caps naturals”, tal com va teoritzar el primer governador de Nigèria, F. Lugard, el 1922. Aquest mètode de dominació fonamentat en la necessitat estricta, ja que els escassos recursos dels quals disposaven els britànics els impedia aixecar una administració directa (Mamdani, 1996: 74 i seg.), no els

permetia introduir les modificacions legislatives que sol·licitava Malherbe. Tot arribaria en el seu moment, però s'hauria d'esperar que es trobés un mecanisme que fos conseqüent amb la política de l'*indirect rule*.

La solució va sorgir a l'entrevista que posteriorment van mantenir Palmer i Malherbe. Segons el que va explicar el tinent governador al president de la DRCM, el Govern no podia intervenir directament en aquest assumpte, però, segons el seu parer, el millor pla podia ser que els oficials del districte Munshi convoquessin tots els caps a una reunió, i els expliquessin que si continuaven amb el sistema antic s'estarien autodestruïnt”.¹⁵ Palmer estava convençut que “si els exposava l'assumpte d'una manera adequada, serien raonables”.¹⁶ En definitiva, segons la ficció que imposava el Govern indirecte, “el Govern no podia canviar el dret i els costums administrats pels tribunals nadius, però la pressió els podia obligar a fer modificacions”.¹⁷

entre els missioners i la comunitat masculina pagana” (Mallart, 1996: 76)

10. J. Geo. Botha al resident de la província de Benue, 1930, NAK MAKPROF 337/49

11. De K. Dejar a l'oficial del districte de la divisió d'Abinsi, 24/11/1932, NAK GBODIV 509/68. Vegeu també la seva carta al resident de 1934, NAI CSO 26 26297/75

12. “Costums matrimonials dels mushis”, 1925, NAK MAKPROF 337/7

13. Notes de l'entrevista a Makurdi, entre H. R. Palmer, Malherbe i el reverend A. J. Brink, 14/7/1926, NAK MAKPROF 337/18

14. De l'oficial de districte de la divisió Munshi al resident sènior de la província Munshi, “Costums matrimonials tivs i els adeptes de les missions”, 6/7/1926, NAK MAKPROF 337/15

15. NAK MAKPROF 337/18

16. *Ibidem*

17. *Ibidem*

Un dels aspectes que més es va voler combatre per part dels missioners fou tot allò referit als ritus, de qualsevol mena, signe evident de les creences errònies de molts pobles africans. Fotografia: ritu de sanació.

La possibilitat de canviar el matrimoni per intercanvi per un altre que es basés en el "preu de la núvia" va suscitar un agre debat entre els oficials britànics, entre els partidaris i els contraris de la modificació, aquests últims, encapçalats pel prestigiós oficial antropòleg C. K. Meek. No tenim espai per presentar aquesta discussió en detall, però assenyalarem que al final es va imposar l'opció "dura" de Palmer i Feasey.

IV

Akiga Sai, el primer tiv evangelitzat, explica al seu llibre que l'any 1926, el capità Feasey¹⁸ va organitzar un viatge a Zaria per als caps tivs per tal de buscar un lloc per situar part de la tribu i descongestionar la regió meridional del territori. Després de la negativa d'acceptar

aquest desplaçament,¹⁹ Feasey va castigar exemplarment tres dels caps que van visitar Zaria per motius aliens al viatge. Eren tres caps que havien utilitzat els poders que els havien atorgat els britànics per cometre diferents abusos relacionats amb l'acumulació il·legítima de mullers.²⁰ Aquesta acció la van interpretar correctament els caps tivs, és a dir, van entendre que en el futur no havien de resistir-se a les demandes de Feasey. Això va anar molt bé a l'oficial britànic, ja que va ser Feasey, precisament, l'encarregat de convocar els caps per discutir sobre l'assumpte del matrimoni per intercanvi. Un cop reunits i informats sobre el tema de la discussió (la substitució del matrimoni per intercanvi per un altre basat en la "compra", terme que utilitzaven obertament els oficials en la seva correspondència),²¹ els ancians van explicar que "no podien abandonar el matrimoni per intercanvi perquè era un costum immemorial de la tribu i perquè era a la porta de la cabanya d'una muller per intercanvi on col·locaven els *akombo*, per tal que les collites fossin bones, les dones tinguessin fills i la terra prosperés"; per tant, si el matrimoni per intercanvi s'abolia "la terra s'arruïnaria, les dones ja no donarien fills i les collites es malmetrien" (Akiga, 1939: 163).

Després de set anys de discussió, la situació es trobava en un punt mort del qual semblava que era impossible sortir. Va ser en aquest moment quan una sèrie de camions van irrompre a Makurdi, ciutat en la qual hi havia reunits els caps, i "els treballadors dels homes blancs van dir als tivs que aquells camions els havien enviat

18. El traductor d'Akiga, que va escriure el llibre en la seva llengua materna, va suprimir el nom de Feasey de l'edició anglesa. Nosaltres l'hem rescatat a partir de documents oficials.

per a ells", i que "si no acabaven la discussió i arribaven a un acord, els posarien a tots dins dels camions i els conduirien a Kaduna", on haurien de viure amb els caps que havia deportat Feasey (Akiga, 1939: 164). Com s'esperava, davant d'aquest dilema, els caps tivs van consentir "unànimement" a abolir el matrimoni per intercanvi i reemplaçar-lo pel matrimoni per pagament del preu de la núvia.

A la carta que Feasey va enviar al resident Morgan, li explicava cínicament que als caps "se'ls va ensenyar amb claredat que el Govern no els pressionaria perquè abandonessin una forma particular de matrimoni" i que "havien de deliberar lliurement, a la seva manera, i informar del resultat al resident a través de l'oficial del districte"; és a dir, ell.²²

L'alegria pel desenllaç va ser general, fins al punt que el secretari d'estat a Downing Street, L. C. Amery, va felicitar el governador Graeme Thomson per l'èxit obtingut, fet que segons el seu parer era "una evidència gratificant del desenvolupament progressiu del poble Munshi".²³

De res van servir les nombroses peticions que van fer durant els anys següents els caps tivs des del Consell General. La decisió ja s'havia pres i ja no s'havia de tornar a discutir sobre l'assumpte.²⁴ El capità Emberton, oficial del districte de la divisió Wukari (l'altra divisió tiv, a més de l'Abinsi) es va veure obligat a assenyalar, dos anys després, que "l'abolició dels matrimonis per intercanvi continua sent impopular" i que "siguin quins siguin els seus mèrits o el que s'hagi dit en el passat, estic plenament convençut que

aquesta prohibició mai ha tingut el recolzament dels mateixos caps munshis".²⁵ El mateix Pembleton, un dels responsables del que va passar, va enviar una nota a Emberton en la qual reconeixia que la decisió d'abolir la institució havia estat precipitada i que havia expressat personalment els seus dubtes pel que fa a la prohibició absoluta del matrimoni per intercanvi.²⁶

La situació de la dona, d'altra banda, no va millorar amb la nova regulació, tal com es va veure obligat a admetre el mateix president de la DRCM un any més tard de la prohibició. Tot i que començava assenyalar que "s'ha de reconèixer amb gratitud el fet que la situació ha canviat a millor, especialment pel que fa a les noves regulacions respecte al 'matrimoni per dot', que estan vigents actualment",²⁷ va admetre que "una de les conseqüències de les Noves Regulacions... [és que] la posició de la dona ha empitjorat i ara se la tracta com una esclava", que tampoc se li consultava res sobre el matrimoni i que la "venien" sense la seva voluntat. També lamentava que el preu de la núvia es veia afectat per una forta inflació (com havia pronosticat Meek).

El mateix resident Pembleton, un dels responsables de les mesures legislatives, va reconèixer al capità Emberton que els joves també menyspreaven qualsevol tipus de matrimoni que no fos per intercanvi. "Jo mateix he sentit en diverses ocasions els testimonis, quan se'ls interroga sobre les seves relacions matrimonials", escrivia Pembleton, "parlar de les mullers per intercanvi com a 'mullers reals' en contraposició a la muller per compra... i

19. Akiga escriu "qui estaria tan boig com per abandonar la seva gent i anar-se'n a viure una existència miserable lluny, a un país estranger?" (1939: 396)

20. El capità Downes escriuria al cap d'uns anys que "cap d'aquests, es diu, va començar a acumular una quantitat anormal de mullers fins que no ho vam fer els caps del districte, i després ja van començar a utilitzar la força que els donava l'autoritat que els conferim. S'ha de tenir en compte que tots aquests homes són sinònim entre els tivs 'arruïnats de la terra'." De l'oficial de la divisió tiv al resident de la província Benue, 3/10/1934, NAI CSO 26/3 26207/63

21. Vegeu, per exemple, NAK SNP 17 19416/48

22. De l'oficial del districte de la divisió d'Abinsi al resident de la província Benue, 21/7/1927, NAK MAKPROF 337/28

23. Del secretari d'estat al governador de Nigèria, 20/2/1998, NAK MAKPROF 337/38

24. Vegeu, per exemple, l'Informe Anual de la Província de Benue per al 1933, 26/3/1934, NAI CSO 26 12874 vol XI

25. Informe Anual Provincial pel 1929, NAK MAKPROF 337/56

26. De E. S. Pembleton al capità Emberton, 28/4/1932. No em va ser possible localitzar als arxius cap document que indiqués aquesta posició a què al·ludeix Pembleton.

27. Del president de DRCM al resident de la província Benue, 30/5/1928 NAK MAKPROF 337/35

L'organització social, cultural, política i econòmica dels tivs com d'altres pobles africans era, en molts casos, totalment diferent del pensament occidental; així, les malalties eren conseqüència de la pertorbació de l'ordre social, per la qual cosa, la medicina tenia una alta dimensió social ja que permetia restablir l'ordre trencat. Fotografia: fetitxer a Ghana, organitzant una cerimònia prèvia a una sanació.

no eren els grans sinó els joves, quan parlaven de les seves mullers i de les dels altres.²⁸

Tots els informes que redactaven els oficials per calibrar la situació després de la prohibició coincideixen a assenyalar la desestructuració social que va provocar aquesta mesura. "L'abolició no només va desorganitzar la societat", escribia Dewar, "sinó que, com que eliminava el rerefons ètic del matrimoni, el va convertir en un simple contracte comercial, que estava emparat per qualsevol tipus de condició il·lògica, segons els tivs".²⁹ Dewar assenyala també que el matrimoni per intercanvi era l'únic que permetia que la dona conservés els seus drets, i que el matrimoni per preu de la núvia "fracassava a l'hora d'atorgar al pare un dret moral (en distinció del legal) sobre els seus fills".³⁰ D'altra banda, Dewar va poder observar que els tivs guardaven les monedes que rebien del casament de la germana per utilitzar-les per pagar la muller, ja que, com el mateix Dewar assenyala, "els diners estan imbuïts... de

l'essència de la dona per a la qual es va pagar", de manera que la transacció "d'alguna manera s'aproxima al que seria un intercanvi matrimonial".³¹

La prohibició del matrimoni per intercanvi va ser un cop dur a les polítiques d'aliança dels llinatges, ja que els diners, com a equivalent general, no els podia servir com a "testimoni de l'obligació contreta", és a dir, com a creador de vincles de parentiu i fonamentador de l'aliança. No és un fet casual que els tivs percebessin el lliurament de les seves filles a canvi de diners com una cosa anàloga a la venda d'esclaves. Una altra conseqüència de l'abolició de la institució matrimonial va ser la debilitació del control social. La societat tiv era una societat igualitària però amb una relació de respecte cap a les generacions més grans; respecte que es fonamentava en la dependència que en tenien els joves per poder-se casar i en el temor que tenien als ancians, ja que eren els que utilitzaven els *akombo*, que eren protectors de les malalties i fomentadors de la fertilitat, però també armes per atacar màgicament.

V

Al principi d'aquest article hem fet referència a l'associació entre el matrimoni per intercanvi i els grans *akombo*. Quan es va eliminar aquest tipus de matrimoni, a les generacions més grans només els quedava el control dels *akombo*, molts dels quals també prohibien les autoritats britàniques. L'arma principal que va quedar als més grans per assegurar el control dels joves va ser el suposat recurs de la

28. Nota mecanografiada de Pembleton a Emberton, 28/4/1932. NAK MAK-PROF 337/62

29. De l'oficial del districte al resident de la província Benue, 28/6/1934, NAI CSO 26/3 26207/75

bruixeria, ara aguditzat, segons afirmava Downes.³² Els joves van veure com els augmentava el temor als més grans, de l'erosió del poder dels quals es van beneficiar per la intervenció missionera i administrativa. A partir d'aquell moment, els joves van interpretar cada catàstrofe (com la plaga de llagostes de 1933) com un atac dels més grans. La depressió econòmica que va afectar la societat tiv i que va fer caure en picat el preu del sèsam (*beniseed*, llavor del Benue),³³ cultiu principal per a l'exportació, també es va interpretar com la ruïna de la terra produïda pels que tenien el poder (*tsav*), i que ara l'utilitzaven per atacar la societat mitjançant la bruixeria.

Tot aquest procés d'erosió del control social va culminar el 1939 amb el moviment Nyambuan, que consistia en una negativa a pagar els impostos i en un atac a tots els ancians que els joves consideraven responsables del seu deteriorament general. La dominació colonial havia suposat una forta desestructuració social, ja que la imposició del nou control polític va anar acompanyada de la destrucció dels vincles més importants dels tivs. En aquesta destrucció va tenir un paper fonamental la participació missionera, com hem mostrat en aquest assaig.

Bibliografia

- AKIGA SAI (1939) *Akiga's Story*. Londres: International Institute of African Language and Culture. Traducido por el Dr. R. East
- BOHANNAN (1957) *Justice and Judgement among the Tiv*. Londres: Oxford University Press

DORWARD, D. (1971) *A Political and Social History of the Tiv People of Northern Nigeria*. Tesi doctoral presentada a la Universitat de Londres.

EAST (1939) vegeu AKIGA SAI.

LUGARD, F. (1965 [1922]) *The Dual Mandate in British Tropical Africa*. Londres: Frank Cass & Co. Ltd.

MALLART, LI. (1996 [1992]) *Soy hijo de los evuzok. La vida de un antropólogo en el Camerún*. Barcelona: Ariel

MAMDANI, M. (1996) *Citizen and Subject, Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism*. Princetown University Press

ORTUÑO, J. M. (2004) "Tar Vihi Yo, "La terra està arruïnada". El moviment Nyambuan de 1939". *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 25

RUBINGH, E. (1969) *Sons of Tiv*. Michigan, Baker Book House

TERRADAS (s. d.) "El contrato centrado en la propiedad y la reciprocidad centrada en el derecho en general", inèdit.

WATT (1938) *Thirsting for God*. London: Marshall, Morgan, and Scott

Documents oficials

National Archives of Kaduna, Kaduna (Nigeria)

NAK MAKPROF 337, History of Controversy on Tiv Exchange Marriage, 19/8/1925

NAK GBODIV 509, Tiv Exchange Marriage (2) Tiv Marriage Law and Customs, 19/8/1925

NAK SNP 19416 - Benue Province (Tiv) Marriage custom-notes on

National Archives of Ibadan, Ibadan (Nigeria)

NAI CSO 26 12874 vol. XI, Annual Report, Benue Province, 1934

NAI CSO 26207 Marriage by Exchange, 21/7/1927

NAI CSO 26208/s11, Assault on certain Elders of Owo, Idodo Area (Udi Division) by Rev. Father Hansen of the Roman Catholic Mission, 12/1/1938

NAI CSO 28416, Minutes of the Tiv Central

Meetings, 18/12/1932

usa i font de legitimitat" (Terradas, sd)

NAI CSO 26/3 26207

Dorward, 1971: 338-9

30. *Ibidem*. Al Consell Tiv de 1937, llegim que "hi va haver un consens general respecte a l'opinió que el preu de la núvia tenia relació amb el comerç (i era equivalent a l'esclavitud)". Actes del Consell Tribal Tiv, 1937, NAI CSO 26/3 28416/83. Eugene Rubingh, missioner de la DRCM, assenyala també que el matrimoni tradicional fomentava el respecte a la dona i que, eliminant-lo, "aquesta salvaguarda de la bona conducta s'ha eliminat... i el marit pot maltractar la seva muller sense por que la seva germana, en una casa distant, obtingui el mateix tracte" (Rubingh, 1969: 135)

31. *Ibidem*. Els tivs intentaven que els diners, que s'utilitzaven d'aquesta manera, no fossin un equivalent general, sinó el testimoni de l'obligació concreta (el *hau* de Mauss, vist des de la perspectiva de les coses). Això era un recurs desesperat per mantenir la política de l'aliança, donat que, com assenyala Terradas, l'aliança de parentiu necessita, des de la perspectiva de les persones, el record de la procedència del que s'ha rebut: "la força de l'aliança radicaria precisament en aquesta doble cara de la tradició, transmissió d'una vinculació i reconeixement necessari d'aquest poder de vinculació, a causa de la seva procedència (el vincle patern, ca